

7,62 mm Rewolwer Nagant obr./wz. 1895

Wrocław, Arsenał – Muzeum Militariów

Kiedy w Polsce pada słowo „Nagant”, to w wyobraźni wielu Polaków pojawia się czy to radziecki oficer albo funkcjonariusz NKWD, którzy nie cieszą się u nas pozytywną sławą. Jest to spowodowane dwoma czynnikami – 50 letnią produkcją tego rewolweru oraz liczbą wyprodukowania ponad 2 500 000 sztuk tej broni tylko w samej Carskiej Rosji, a następnie w Bolszewickiej Rosji, przemianowanej ostatecznie na Związek Radziecki.

Historia powstania broni

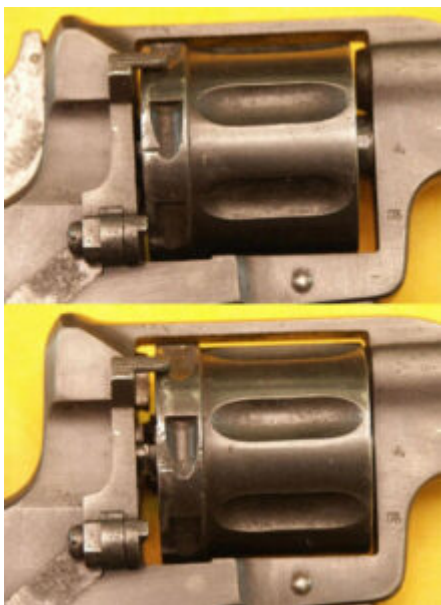

Nagan model 1892 (prototyp Nagan model 1895)

Rewolwer systemu Nagant obr. 1895 g./wz. 1895 został skonstruowany przez dwóch Belgów, braci Léona i Emila. Rewolwer Nagant, w znajdujących się w belgijskiej miejscowości Liege zakładach zbrojeniowych Fabrique d'armes Emile et Léon Nagant. Była to broń, która stanowiła linię kontynuacyjną całej rodziny rewolwerów powstałych w Belgii: Mle 1878 i Mle 1883, które znalazły się na wyposażeniu armii belgijskiej, modele M1878 i M1893, w które wyposażyła się armia Norwegii oraz model M1887 dla armii szwedzkiej.

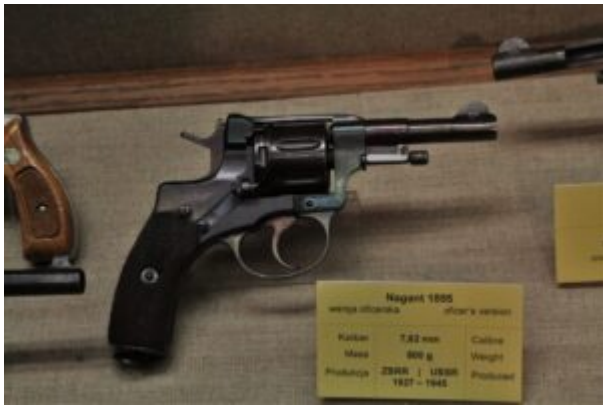
Kolejny model rewolweru, który został opatentowany w 1882 roku (inne źródła podają, że było to w 1894 roku) – rewolwer „gazoszczelny” był w tym czasie nowinką techniczną. Nie był to jednak całkiem oryginalny pomysł broni Nagant, ponieważ wcześniejszy bardzo podobne rozwiązania zastosował w swych rewolwerach konstruktor Henri Pieper. Rozwiązanie to polegało na skonstruowaniu odpowiedniego mechanizmu, który podczas oddawania strzału przesuwiał on swój bęben do przodu, co przy zastosowaniu w niej specjalnej kryjącej pocisk, wydłużonej łuski powodowało wsunięcie jej końca do komory naboju. Według znawców tego zagadnienia, m.in.: A Żuka – zastosowanie tego rozwiązania nie było zbyt udane i nie przyniosło oczekiwanych technologicznych korzyści. W samo siebie, rozwiązanie to niepotrzebnie komplikowało budowę broni, a tym samym komplikowało czasochłannie jej budowę broni oraz

amunicji, która była specjalnie przeznaczona wyłącznie dla jednego rodzaju broni. Plusem takiego rozwiązania miał być zaoszczędzony tym samym przyrost prędkości początkowej wystrzelonego pocisku (miało to być około 50 m/s), to był on jednak o wiele mniejszy. Należy pamiętać, że druga połowa XIX wieku, a szczególności jego ostatnie 15 lat bardzo mocno obfitowała we wszelkiego rodzaju wynalazki oraz nowości techniczne. Były to bowiem czasy poszukiwań i eksperymentów, a dotyczyły one wszystkich gałęzi przemysłu ciężkiego i maszynowego.

położenie cylindra rewolweru Nagant model 1895 ze zwolnionym kurkiem (powyżej) i napiętym (poniżej)

W 1895 roku „nowy” rewolwer został zgłoszony do konkursu na broń krótką dla carskiej armii rosyjskiej. Po przeprowadzeniu prób poligonowych, na kilku zgłoszonych do tego konkursu rewolwerach, został on przyjęty rosyjskim dekretem z dnia 13 maja 1895 roku do uzbrojenia armii rosyjskiej jako rewolwer systemu Nagant obr. 1895 g. – oryginalne rosyjska nazwa (w Polsce znano jak Rewolwer Nagant wz. 1895).

Wersja bez systemu samonapinania

Autor – zdjęcia: Dawid Kalka

Wrocław, Arsenał – Muzeum Militariów

Prekursorską partię rewolwerów wyprodukowano w Belgii. Pierwsze 20 000 egzemplarzy nowych rewolwerów miało zostać wyprodukowanych w belgijskich zakładach w Liège, natomiast w innych zakładach produkcyjnych La Page powstało prawdopodobnie dalsze około 11 000 egzemplarzy broni. Od 1898 roku produkcje seryjną rewolweru rozpoczęto w rosyjskich zakładach produkujących broń, ulokowanych w Tule – gdzie, w 1712 roku z rozkazu ówczesnego cara Rosji Piotra Wielkiego wybudowany w tej miejscowości pierwszą manufakturę broni, która na przełomie XIX i XX wieku nosiła nazwę „Imperatorskiej Tułskiej Orużejnej Zawod”. Do wybuchu I Wojny Światowej powstało tam około 400 000 egzemplarzy rewolwerów systemu Naganta. Początkowo w produkcji seryjnej znajdowały się jego dwie odmiany konstrukcyjne: pierwsza to tzw. oficerska, która została zaopatrzona w dodatkowy mechanizm samonapinający kurek borni i jego szkolnej oraz bęben były o wiele bardziej starannie wykończone oraz drugą wersję, tzw. żołnierską – bez dodatkowego mechanizmu samo napinania, którego prostsza konstrukcja wymagała ręcznego napięcia kurka przez żołnierza przed oddaniem strzału. Taki podział na dwa rodzaje rewolwerów był powszechny w wielu armiach na świecie, typowym już jak na tamt czasie anachronizmem, bardzo mocno trzymającym się jednak w Rosji Carskiej. Bowiem wśród rosyjskich oficerów istniała idea i ich zdecydowanej ich wyższości (pochodzeniu, większości

szlacheckim, wykształceniu i obyciu się wśród odpowiednio wysoko urodzonych ludzi), gdzie zwykli żołnierze bardzo często nie potrafili nawet pisać czy czytać, a ich pochodzenie było czysto chłopskie lub znacznie rzadziej drobnomieszczańskie.

Spust pojedynczego działania (na górze) i podwójnego działania (na dole) stosowany w rewolwerach Nagan model 1895

Po zakończeniu I Wojny Światowej oraz przejęciu zakładów Tułskich przez siły bolszewików podczas trwającej na terytorium Rosji wojny domowej, latach 1918-1945 radzieckie zakłady zbrojeniowe wyprodukowały około 2 000 000 egzemplarzy rewolwerów systemu Naganta, Jest oczywiste, że władze Kraju Rad nie liczyły się w większości z kosztami ich programów zbrojeniowych oraz, przynajmniej do momentu agresji zbrojnej III Rzeszy Niemieckiej na Związek Radziecki – także materiałochłonnej i czasochłonnej produkcji. Czas, który był potrzebny na wyprodukowanie jednego rewolweru systemu Nagant wynosił wtedy około 30 roboczogodzin.

Nagant model 1895 wyprodukowany przez belgijską firmę braci Nagant

Pomimo wprowadzenia do służby w latach 30.-tych XX wieku pistoletów samopowtarzalnych Tokariewa obr. 1933 g. (w Polsce jako wz. 1933), które miały zastąpić w eksploatacji Armii Czerwonej stare i często już mocno wysłużone rewolwery systemu Naganta, to jednak ich produkcję kontynuowano do połowy 1945 roku (choć niektóre radzieckie opracowania podają, że ich ostateczna produkcja zakończyła się dopiero w 1948 roku).

tuleja i nabój 7,62 mm x 38 mm R do rewolweru Nagant model 1895

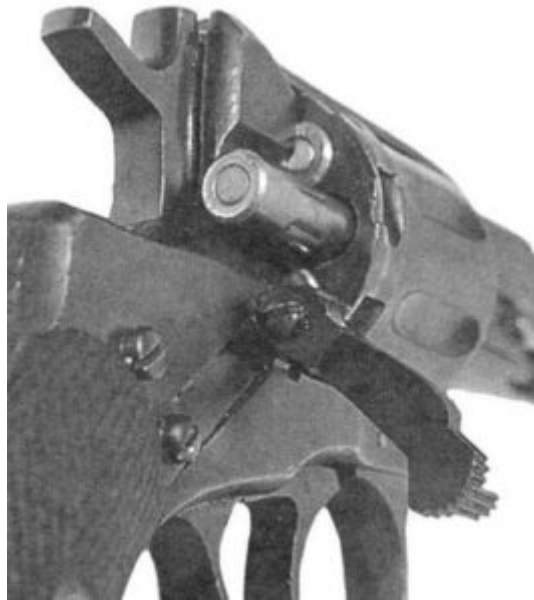
Rewolwery systemu Nagant obr. 1895 g. były produkowane w kilku odmianach, jednak należy pamiętać, że często dotyczyło to stosunkowo niewielkiej liczby egzemplarzy:

Nagant model 1895, wyprodukowany w Belgii, schemat rewolweru

- rewolwer Nagant z lufą broni, wydłużoną do 300 mm.
- Rewolwer Nagant z bębniem odchylanym na prawą stronę, którego dalszej produkcji zaniechano w 1910 roku.
- Wersja „kieszonkowa” rewolweru systemu Nagant, z lufą o długości zaledwie 85 mm, powstałej w 1925 roku. Chodziło tutaj o zmniejszenie jak najbardziej gabarytów broni w celu umożliwienia jej skrytego przenoszenia głównie przez funkcjonariuszy radzieckiego NKWD.
- W latach 1926-1939 wyprodukowano także niewielką liczbę egzemplarzy wersji szkoleniowej rewolweru systemu Nagant, opracowanej przez A. A. Smirnskiego i dostosowanej do strzelania amunicją rewolwerową boczno zapłonu typu .22 LR.

Nagan model 1895 podczas załadunku

Prowadzono także prace nad wersją rewolweru systemu Nagant, którego lufa była zaopatrzona w tłumik dźwięku („gazoszczelność” komory naboju umożliwiał taki zabieg w konstrukcji rewolweru), opracowany przez braci Mitin.

W 1930 roku wprowadzono modyfikację polegającą na produkcji rewolwerów tylko w jednej wersji produkcyjnej, z mechanizmem samonapinającym, a przy tej okazji – zmieniono także kształt muszki. Egzemplarze te znajdowały się po tym roku w produkcji seryjnie, czasem mocno nieoficjalnie są oznaczone jako obr. 1895/30 g. (w Polsce wz. 1895/30).

Nagant model 1895 wyprodukowany przez Cesarską Fabrykę Broni Tuła

Ostatnimi modelami z rodziny rewolwerów systemu Nagant były te produkowane dla Grecji – model M1898 oraz Serbii – model M1910. Na koniec wśród innych krajów znalazła się Rzeczpospolita Polska. W 1930 roku na skutek bankructwa, Belgijskie zakłady Fabrique d'armes Emile et Léon Nagant odsprzedały Polsce technologię produkcji wraz z maszynami.

Wersja oficjerska z systemem napinania

Autor – zdjęcia: Dawid Kalka

Wrocław, Arsenał – Muzeum Militariów

Polska Policja Państwowa posiadała w latach 20.-tych różne wzory broni, w tym liczne belgijskie rewolwery Nagant wz. 1895, produkowane także w Rosji. W 1927 roku rewolwer Nagant zwyciężył w ankiecie przeprowadzonej w policji na przyszłą typową broń służbową. W konsekwencji, 8 lutego 1929 Komenda Główna Policji zdecydowała zamówić 30 000 rewolwerów tego modelu, ponadto zainteresowane nimi było Ministerstwo Poczty i Telegrafu. Produkcję broni uruchomiono w Fabryce Broni w Radomiu, wchodzącej w skład Państwowych Wytwórni Uzbrojenia. Polskie rewolwery różniły się m.in. lufą skróconą do 114 mm, masą broni, podstawą muszki i kształtem główki rozładownika i kurka. Zasilany był z magazynka bębnowego na 7 nabojów.

Muszki do rewolweru Nagan model 1895 wyprodukowanego w Belgii, carskiej Rosji, Związku Radzieckiego (od lewej do prawej)

Przewidywano, że do 1933 roku fabryka wyprodukuje 30 000 sztuk, a produkcja dojdzie do 2000 sztuk miesięcznie. Była ona jednak znacznie wolniejsza, co spowodowało, że Policja ostatecznie zamówiła tylko 15 700 sztuk rewolwerów. Do 1939 roku wyprodukowano ok. 19 000 sztuk rewolwerów Nagant wz.

1930, z tego 15 700 dostarczono dla Policji Państwowej (4000 w 1932 roku, 8000 w 1933 roku i 3700 w 1937 roku). Ich cena dla Policji wynosiła po 98,90 zł (była wysoka w porównaniu z innymi wzorami podobnej broni). Sama konstrukcja była także eksportowana za granicę. Według niektórych danych, Jugosławia zamówiła dostarczenie 30 000 egzemplarzy.

Oficerowie NKWD

W pierwszych latach XX wieku dynamicznie rozwijała się w wielu krajach nowa broń, jaką był pistolet samopowtarzalny, a często stosowane w nich rozwiązania techniczne mocno zrewolucjonizowały projektowanie i produkcję seryjną broni krótkiej oraz w wielu krajach bardzo szybko stały się standardem nowoczesnej krótkiej broni, co trwa po dziś dzień. Wówczas okazało się, że jeszcze przed wybuchem w Europie carska armia rosyjska posiada na swoim wyposażeniu broń w praktyce szybko starzejącą się, a front wschodni w latach 1914-1918 pokazał, że jest bronią, która już powoli odstaje od nowoczesnego pola walki, a było to jeszcze bardziej widoczne podczas II Wojny Światowej.

Nagant model 1895 wyprodukowany przez T0Z (ZSRR)

Opis techniczny konstrukcji

Rewolwer powtarzalny działał na zasadzie mechanicznego obrotu bębna z nabojami, unieruchamianego urządzeniem zapadkowym sterowanym mechanizmem spustowym. Lufa zaopatrzona w 4 prawoskrętne bruzdy o skoku 240 mm. Rewolwer ma stały szkielet z wmontowanym bębenkiem blokowanym na osi. Okładki rękojeści drewniane. Bębenek można było jedynie odjąć od szkieletu, po zwolnieniu blokady. Przy przyjętym rozwiązaniu w czasie odwodzenia kurka bębenek był przesuwany do przodu za pomocą dopychacza powodując wsunięcie szyjki naboju do przewodu lufy. Przy strzale łuska ulegała rozdęciu uszczelniając przewód lufy i zapobiegając bocznemu wypływowi gazów. Niestety nadmiernie rozdęte łuski powodowały czasem zakleszczenie lufy i zablokowanie dalszego funkcjonowania broni. Wymagało to użycia długiego pręta aby wbić łuskę głębiej i przywrócić możliwość obrotu bębna.

Nagant model 1895, wyprodukowany w Iżewsku podczas Wielkiej Wojny Ojczyźnianej

Do ładowania/rozładowywania naboju po prawej stronie znajdowała się odchylana do dołu pokrywa. Wprowadzanie naboju odbywało się pojedynczo, z ręcznym obrotem bębna do następnej pozycji (przy przyjętym rozwiązaniu konstrukcyjnym nie można było zastosować obejm przytrzymujących kilka naboju). Puste łuski były usuwane pojedynczo stempelkiem umieszczonym przegubowo pod lufą. Zastosowano zewnętrzny kurek obrotowy z mechanizmem podwójnego działania (DA – Double Action). Ze względu na potrzebę przyłożenia dużej siły do spustu podczas samonapinania najczęściej odciągano jednak kurek kciukiem. Celownik stały był wyskalowany na odległość 50 m – składał się ze szczerbiny umieszczonej na szkielecie oraz półkolistej muszki u wylotu lufy.

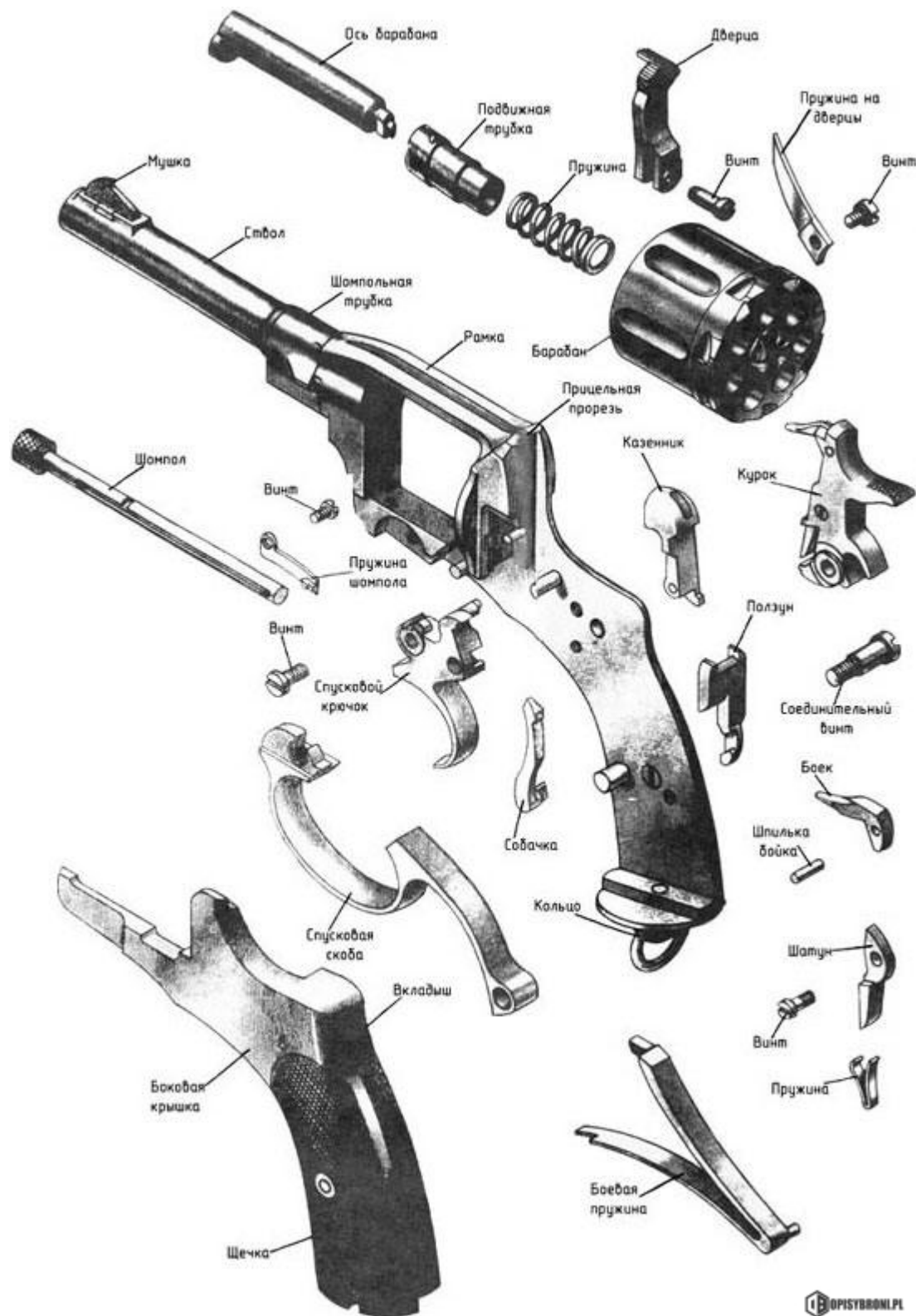
Nagan model 1895, wyprodukowany w Tule podczas Wielkiej Wojny Ojczyźnianej

Stosowana amunicja

Do rewolweru systemu Nagant stosowano bardzo specyficzną amunicję, opracowaną przez H. Piepera. Różnica polegała jednak na tym, że łuska miała długą kryzę i mieściła wewnątrz nie tylko ładunek prochu, lecz także cały pocisk. Początkowo łuski elaborowano prochem dymnym (tzw. czarnym), natomiast od 1920 roku wyłącznie prochem bezdymnym. Podczas trwania II Wojny Światowej, ze względów mocno oszczędnościowych, zmniejszono ilość elaborowanego ładunku miotającego zwykle do 0,32 g, aczkolwiek zdarzały się jeszcze mniejsze naważki. W nabojach standardowo stosowany był pocisk pełnopłaszczowy typu „R”, z ołowianym rdzeniem i płasko ściętym wierzchołkiem.

Amunicja do rewolweru Nagant, która produkowana była w Związku Radzieckim, pakowana była w kartonikach po 40 sztuk, umieszczanych w szczelnych blaszanych pojemnikach, tzw. konserwach, które mieściły po 20 takich kartonowych pudełek, czyli łącznie 800 sztuk naboju. Z kolei te „metalowe konserwy” były umieszczone w drewnianych skrzyniach transportowych. Naboje pakowano w zbiorcze drewniane skrzynki

mieszczące 2400sztuk.

OPISYBROU.PL

Szczegóły rewolweru Nagan model 1895 wyprodukowanego w Związku Radzieckiego

Stosowana amunicja

1. Zwykła 7,62-мм револьверный патрон с пулей Р:

- Długość naboju: 38,73 mm
- Długość pocisku: 16,51 mm
- Masa naboju: 12,8 g
- Masa pocisku: 7g
- Ładunek miotający: 1,2 g prochu czarnego lub 0,8 g prochu bezdymnego
- Prędkość wylotowa: 270-290 m/s
- Donośność skuteczna: 50 m
- Donośność maksymalna: 700 m

Oficer Polskiej Policjant w pełnym umundorowaniu, uzbrojeniu i rysztunku

Pocisk pełnopłaszczowy R z ołowianym rdzeniem. W rewolwerach tego typu zastosowano specyficzną amunicję opracowaną przez H. Piepera, z łuskami mosiężnymi z wystającą kryzą, mieszczącymi

wewnątrz nie tylko ładunek miotający, ale również cały pocisk. Początkowo stosowano proch czarny (cechowała go między innymi większa niezawodność w warunkach mroźnej syberyjskiej zimy), a od 1920 roku przestawiono się wyłącznie na proch bezdymny. Podczas II Wojny Światowej ze względów oszczędnościowych zmniejszono ilość ładunku miotającego – zwykle do 0,32 g prochu bezdymnego, aczkolwiek zdarzały się jeszcze mniejsze naważki ładunku miotającego.

Wersja RADOM wz.1930

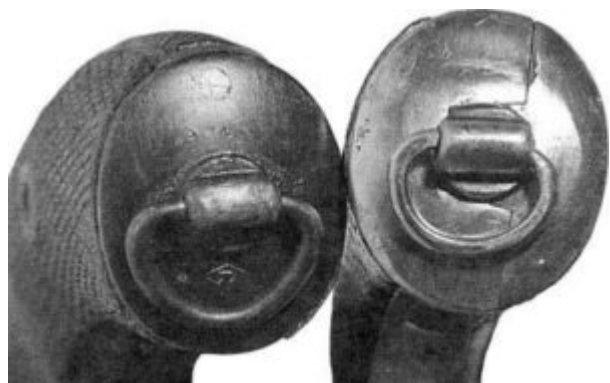
Autor – zdjęcia: Dawid Kalka

Wrocław, Arsenał – Muzeum Militariów

2. Ślepa 7,62-мм холостой револьверный патрон:

- Amunicja szkolna pozbawiona pocisku.

W służbie niemieckiej przejęte egzemplarze broni otrzymały oznaczenie 7,62 mm Revolver 612 (r).

Rękojeści rewolwerowe produkcji rosyjskiej (po lewej) i belgijskiej (po prawej).

Podstawowe dane taktyczno-techniczne: Nagant obr. 1895 g.

- Kaliber: 7,62 mm
- Amunicja: 7,62 x 38 R mm Nagant
- Wyprodukowano: ok. 2 500 000 egzemplarzy
- Masa: własna 795 g, załadowany 880 g
- Długość całkowita: 235 mm
- Długość lufy: 110 mm
- Długość linii celowniczej: 135 mm
- Wysokość: 140 mm
- Zasilanie: bębenek na 7 naboii

- Szybkostrzelność: praktyczna do 14 strz./min.
- Wymiary konstrukcji:
- Długość broni – 235 mm
- Długość lufy – 115 mm
- Długość linii celowniczej – 115 mm
- Prędkość początkowa wystrzelonego pocisku: ok. 280 m/s
- Energia początkowa wystrzelonego pocisku: ok. 270 J
- Zasięg skuteczny: ok. 50 m

Widok zdejmowanego mocowania kolby modyfikacji Nagan model 1895 dla niższych stopni wojsk technicznych

Podstawowe dane taktyczno-techniczne: Radom NG wz. 1930

- Państwo: II Rzeczpospolita
- Producent: Fabryka Broni w Radomiu
- Rodzaj broni: rewolwer
- Produkcja: 1931–1935
- Wyprodukowano: ok. 19.000 egzemplarzy
- Kaliber: 7,62 mm
- Zastosowany nabój: 7,62 mm x 38 mm R

- Magazynek: bęben – 7 nabojów
- Wymiary konstrukcji:
- Długość broni – 230 mm
- Długość lufy – 114 mm
- Masa broni: 780 g
- Prędkość początkowa wystrzelonego pocisku: ok. 280 m/s
- Energia początkowa wystrzelonego pocisku: ok. 270 J
- Zasięg skuteczny: ok. 50 m

Podsumowanie konstrukcji

Obecnie dość trudno jest dotrzeć do bardziej szczegółowych informacji na temat użycia bojowego rewolwerów Nagant w boju tak podczas I Wojny Światowej, jak i drugiego światowego konfliktu. Można przypuszczać, że na tzw. pierwszej linii żołnierze używający rewolwerów Nagant mogli mieć pewne zastrzeżenia, zwłaszcza co do sposobu ładowania i rozładowywania rewolweru. W realiach szybko zmieniającego się pola walki, konstrukcyjnie była to broń już mocno przestarzała. Jako broni typowo bocznej, używanej przez oficerów, na przykład sztabowych albo podoficerów, czy po prostu oficerów przebywających na tyłach. Natomiast, można spotkać się z ciekawymi informacjami dotyczącymi polskich żołnierzy z organizacji podziemnych. Podobno, rewolwery Naganta (radzieckie czy polskie) doskonale sprawdzały się podczas akcji bojowych, kiedy potrzebna była broń w 100% niezawodna, a oddawane strzały były na bardzo niewielkich odległościach.

Bibliografia

1. Aleksandr B. Żuk, Rewolwery i Pistolety. Encyklopedia współczesnej broni palnej, Wydawnictwo Bellona, Warszawa 2014
2. Bogusław Kustosik, Rewolwer Nagant wz. 1895, Czasopismo Strzał – magazyn o broni Nr. 1-2/2017, Magnum-X, Warszawa
3. Zdzisław Walczak, Rewolwer Nagant wz. 1895, TbiU Nr. 73, Wydawnictwo Ministerstwo Obrony Narodowej, Warszawa 1981 rok
4. Wrocław, Muzeum Militariów – Arsenał
5. Drzonów, Lubuskie Muzeum Wojskowe
6. https://www.shooting-ua.com/books/book_265.htm
7. <https://www.dws-xip.com/encyklopedia/rewnag-ru/>